

kılan, Allah'ın lutfettiği imkânlardan başkalarını faydalandıran, Hz. Muhammed'e ve önceki peygamberlere indirilen vahiy-lere inanan, âhiret gününü benimseyen kimseler hidayet üzeredir ve kurtuluşa erecektir (el-Bakara 2/3-5). **e)** Mezheplerin ortak kabulleri farklı noktalarıyla kıyaslanamayacak kadar çoktur. **f)** Mezhepler birbirleri hakkında eksik, yanlış veya tarafsız bilgiler ortaya koymamalı, bir mezhebe ait temel görüşler dışında o mezhebe mensup birinin özel anlayışı mezhebe mal edilmemelidir. **g)** Mezhep mensupları birbirlerini karalayıcı tutum ve davranışlardan uzak durmalı, özellikle tekfirden şiddetle kaçınmalıdır. **h)** Ehl-i sünnet mensupları mutedil Şîa ile Gâliyye'ye mensup Şîa'yı bir tutmamalı, İmâmîyye Şîası ile aralarındaki ortak yönleri dikkate almalı, Şîa da takrîye kuşkusuna yol açacak tutumlarından sakınmalı, özellikle Kur'ân-ı Kerîm'de övülen sahâbeye karşı tutumlarını gözden geçirmelidir. **i)** Uzlaşma kültürünün giderek yayıldığı, insanlığın ortak problemlerine karşı farklı din mensuplarıyla olumlu ilişkilerin geliştirildiği günümüz dünyasında İslâm mezhepleri mensupları ana kimliğin İslâm olduğunu göz ardı etmemeli, birbirlerine karşı anlayış ve dayanışma içinde bulunmalıdır (Desûkî, s. 39-60; Kırbasoglu, s. 150-157; Ünal, XXV [2007], s. 31-42).

BİBLİYOGRAFYA :

Hamid Enayet, *Modern Islamic Political Thought*, London 1982, tür.yer.; Nâsir b. Abdullah Ali el-Gıfârî, *Me'seletü't-takrîb*, Riyad 1413/1992, II, 148-151, 171-173, 176, 191-218; M. Cevâd Mağniyye, "el-Uşûlû's-selâse ve'l-uşuvve fi'd-dîn", *Me'seletü't-takrîb beyne'l-mezâhibi'l-İslâmiyye* (nşr. Abdullah el-Alâilî), Beyrut 1415/1994, s. 125-128; M. Abdullah M. Muhâmi, "Me'âlimü't-takrîb", a.e., s. 161-207; M. Sâlih el-Hâirî el-Mâzenderânî, "Minhâc 'amelî li't-takrîb", a.e., s. 209-237; Muhammed ed-Desûkî, "Menhecü't-tekrîb beyne'l-mezâhibi'l-fikhiyye min ecîl'l-vaḥdeti'l-İslâmiyye", *Alâ Durûbi't-takrîb beyne'l-mezâhibi'l-İslâmiyye*, Beyrut 1415/1994, s. 5-60; Ahmed Abdürrahîm es-Sâiyh, "et-Tekrîb beyne'l-mezâhibi'l-İslâmiyyeti'l-ke'lâmiyye", a.e., s. 61-87; Zühayr eş-Şâviş, "es-Sünne ve mevâzînu ve me'âyirü'l-Kütübî's-sitte ve'l-uşûli'l-erba'a ve mecâlû't-takrîb", *Nidâ'ü'l-vaḥde* (nşr. M. Saîd Muizzüddin), Kum 1418, s. 367-409; Abdülecbbâr Şirâre, "er-Rivâyâtü'l-müştereki fi erkânî'l-İslâm ve devrül-iltizâm biḥâ fi'l-vaḥdeti'l-İslâmiyye", a.e., s. 411-432; M. Mehdi Neccef, *Ma'a'l-mecma'i'l-âlemi beyne'l-mezâhibi'l-İslâmiyye*, Kum 1423, s. 10-72; M. Hasan Teberreiyân, "Takrîbü'l-mezâhib Stratejisi", *Uluslararası Fikirde Uzlaş Eylemde Birlik Sempozyumu*, İstanbul 2007, s. 52-59; Hayri Kırbasoglu, "Mezhepler Arası Yakınlaşmadan İslâm Dünyasının Birliğine", a.e., s. 150-157; "Mine'l-kânûni'l-esâsî li-cemâ'ati't-takrîb", *Risâletü'l-İslâm*, I, Kahire 1368/1949, s. 8; Mahmûd Şeltût, "Fetvâ târihiyye", *Risâletü't-takrîb*, XI, Kahire 1378/1959, s. 227; İlyas Üzüm, "Sünnî-Şîi Yakınlaşması: Dârü't-tak-

riḥ Tecrübesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1998, s. 171-185; A. Bülent Ünal, "İtikadî ve Siyasî İslâm Mezheplerinin Yakınlaştırılmasına Dair Bazı Mülâhazalar", *DüİFD*, XXV (2007), s. 31-42; W. Ende, "Takrîb", *E²* (İng.), X, 139-140.

İLYAS ÜZÜM

TAKRÎBÜ'n-NEŞR

(تقريب النشر)

İbnü'l-Cezerî'nin
(ö. 833/1429)

kırâat-i aşereye dair *en-Neşr* adlı
eserinin müellif tarafından
yapılan muhtasarı
(bk. *en-NEŞR*).

TAKRİR

(التقرير)

Sünnetin kısımlarından biri,
Hz. Peygamber'in onayları.

Sözlükte "bir şeyi bir yere yerleştirmek; istikrar bulmak, sakinleşmek; gerçeği kabul etmek; bir söze açıklık getirmek" anlamlarındaki **takrîr** (ikrâr) kelimesini temel olarak Hâris el-Muhâsibî, "Hz. Peygamber'in sahâbeden birini veya birkaçını farz ibadetleri ya da helâl-haramlarla ilgili bir şeyi yaparken görmesi yahut aynı konularda kendisine bir haber verilmesi durumunda bundan nehyetmemesi" şeklinde tanımlamıştır (Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 201). Daha sonraki âlimler kapsamı geniş tutmuş ve takriri, Resûl-i Ekrem'in huzurunda bir sözün söylenmesi veya bir fiilin gerçekleştirilmesi yahut onun görmediği yerde yapılan bir şeyin kendisine bildirilmesi durumunda onun bu sözü veya fiili yahut başka bir yerde yapıp da kendisine aktarılan şeyi onaylaması, yani yasaklamaması yahut bu şeyin başka türlü yapılsa daha güzel olacağını söylememesi diye ifade etmişlerdir (Abdülfeṭtâh Ebû Gude, s. 97).

Takriri Hz. Peygamber'in bir şeyi engellemeyi terketmesi diye anlayan bazı âlimler, terkin de fiil olduğu gerekçesiyle takriri sünneti fiilî sünnet kapsamında incelemişlerse de Resûlullah'ın fiilinden ve mutlak terkinden ayrı olduğunu söyleyerek onu sünnetin müstakil bir kısmı şeklinde ele alanlar da vardır. Meselâ Hâris el-Muhâsibî'nin sünneti kavi, fiil, takrir ve Resûl-i Ekrem'in bir fiil veya terkinden (bir şeyi yapması veya hiç yapmamasından) sahâbenin anladığı maksat olarak dörde ayırdığı belirtilmekte (Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 213), Alâî takriri sünnetin kavli ve fiilî sünnetle çe-

leşmesine ayrı bir başlık açmakta (*Taḫṣilü'l-icmâl*, s. 189 vd.), İbn Hacer el-Askalânî ise takririn tek başına hüküm vazetmeye yeterli, delil olarak alınmaya elverişli ve diğer delillerle eşdeğer kabul edilebilecek konumda olduğunu, hükmü takririyle belirlenmiş bir meselede muarız delilin bulunmasının takriri göz ardı etmeyi gerektirmediğini söylemektedir (*Fethu'l-bârî*, IV, 432). Allah'ın emirlerini beyanla mükellef olan Hz. Peygamber'in söz ve fiilleri gibi takrirleri de birer beyan sayılmış, normal şartlarda sâkîte bir söz isnad edilemediği halde (*Mecelle*, md. 67) teşrîi vazifesi itibarıyla diğer insanlardan farklı bir konumda bulunan Resûl-i Ekrem'in onayına da hüküm bina edilmiştir. Usûl-i fıkhta yerleşik kural gereği şer'î bir hükmün açıklanması o hükmü ihtiyaç duyulduğu andan sonraya bırakılmaz (Gazzâlî, III, 65) ve beyana ihtiyaç duyulduğu anda susmak da beyan olduğundan (*Mecelle*, md. 67) takrire konu olan söz veya eylemin gerçekleştiği anda bunların hükmünü bilme-ye duyulan ihtiyacı artık kesin biçimde ortaya çıktığı ve onu bir beyan vasıtası haline getirdiği kabul edilmiştir.

Fıkıh usulü âlimlerinin çoğunluğuna göre takririn hüccet oluşunun en önemli gerekçesi Resûlullah'ın kötülükleri engelleme (nehiy ani'l-münker) görevidir (Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, I, 127-128). Günahların dünyada hemen cezalandırılmamasını bunların Allah tarafından onaylandığı şeklinde yorumlamak ve Allah'ın takririnden bahsetmek mümkün değilken Hz. Peygamber'in takririnin hüccet sayılmasının sebebi, huzurunda işlenen sakıncalı bir davranış gören üçüncü kişilerin bundan Resûl-i Ekrem'in o davranış onayladığı anlamını çıkarması ihtimalidir. İsmet sıfatını haiz olan Resûlullah'ın kötülük karşısında sessiz kalması düşünülemediğinden onun gördüğü veya bildiği halde karşı çıkmadığı hususlarda sakınca bulunmadığı hükmüne varılmıştır (Ebû Ali Hasan b. Şihâb el-Ukberî, s. 59-60). Hz. Peygamber'in takririne konu olmuş bir meselede sahâbenin ayrıca soru sorma ihtiyacı hissetmemesi (İbn Hacer, IV, 431), herkes tarafından hüccet sayılmamakla birlikte usûl-i fıkıh kitaplarında sahâbe, tâbiîn, müctehid ve müftü takrirlerinden bahsedilmesi gibi hususlar da Resûl-i Ekrem'in takririnin öncelikle delil olduğunu göstermektedir. Resûlullah'ın duyduğu bir söz veya karşılaştığı bir olay hakkında vahiy beklemesi, o an için engelleyecek veya karşı çıkacak durumda bulunmaması yahut daha önce hakkında hüküm verilmiş bir mesele olması gibi se-

beplerle sükût etmesinin takrir sayılacağı söylenmişse de bu itirazlar genelde kabul görmemiştir (Abdülazîz el-Buhârî, III, 287-288).

Takririn delil değeri taşıyabilmesi için birtakım şartlar ileri sürülmüştür. Buna göre takrir konusu Hz. Peygamber'in mâlûmu olmalı, bilemeyeceği derecede gizlice işlenen, başka bir şeyle meşgulken gerçekleşip de farkına varmadığı şeylerde yahut bilgisinin bulunmadığı dünyevî meselelerde olmamalıdır (Ebû İshak eş-Şîrâzî, I, 561; Fahrreddin er-Râzî, IV, 285-286; Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 204-205). Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra sahâbeden nakledilen, "Hz. Peygamber döneminde şöyle davranırdı / davranırdık" gibi ifadeler yapılan davranışın tekerrür ettiğini ve yaygınlık kazandığını gösterdiğinden Resûlullah'ın mâlûmu sayılıp merfû-takrirî sünnet kapsamında değerlendirilmiştir (Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 203). Hz. Peygamber'in Mekke dönemi boyunca ve Medine döneminin ilk yıllarında sakıncalı davranışları engelleyebilecek güçte olmadığı ve can güvenliğinden endişe ettiği için sustuğu durumların takrir sayılmayacağı ileri sürülmüşse de Allah'ın onu koruyacağını ifade eden âyetler çerçevesinde (el-Mâide 5/67; el-Hicr 15/95) buna itiraz edilmiştir. İslâm akaidine ters düşmeyen bazı sözleri takrir edilen gayri müslimler bulunmakla birlikte (Buhârî, "Cenâîz", 86; "Tefsîr" [Zümer], 2; "Tevhîd", 19) bunlar emsal teşkil etmemiş, takrir onaylanan kişinin müslüman olması gerektiği çoğunluk tarafından şart kabul edilmiştir. Zira gayri müslimlerin söz, fiil veya ibadetlerine Hz. Peygamber'in her defasında karşı çıkmaması onun bunları onayladığı anlamına gelmez. Sözü veya fiili takrir edilen kişinin kendisi sorumluluk taşımasa da diğer insanlara örnek teşkil edeceğinden hareketle mükellef olmasına gerek bulunmadığı söylenmiştir (Bennânî, II, 95). Sakıncalı bir davranış işlediği için önceden uyarılan kişinin bu davranışını tekrarlaması halinde yeniden uyarılmasına gerek olmadığı belirtilmiş, ancak böyle bir tepkisizlik nesih anlamına gelebileceği için bu şarta itiraz edilmiştir (Gazzâlî, III, 473). Onaylandığı düşünülen davranışın önceden yasaklanmış olmaması gerektiği takririn konusunu ilgilendiren şartlar arasında zikredilmiş, önceden yasaklanmış bir işi gerçekleştiren kimseye karşı çıkılmamasının onay sayılmadığı öne sürülmüş, ancak yasaktan haberi olmayan diğer insanların aynı davranış işlememeleri için Resûl-i Ekrem'in onları haberdar etmekle mükellef olduğu ifade edilmiştir (Seyfeddin el-Âmidî, I, 174).

Günah işlerken görülen ve uyarıldığı takdirde daha büyük bir günah işleyeceği düşünülen kişilere göz yumulmasının takrir anlamına gelmediği söylenmiş, bununla birlikte Hz. Peygamber'in konumu icabı böyle kişileri uyarması gerektiği, aksi takdirde söz konusu davranışın mubah zannedileceği gerekçesiyle bu şarta da itiraz edilmiştir (Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 204). Resûlullah'ın küçük günah işleyebileceği kanaatinde olanlar, onun başkaları tarafından işlenen küçük günahlara karşı çıkmayabileceğini ve bu sükûtun takrir sayılmayacağını ileri sürmüşlerse de (Seyfeddin el-Âmidî, II, 39), onun küçük günah işlemesini mümkün görmeyenler bu şartı makbul saymamıştır (Gazzâlî, III, 473). Kabul görmemekle birlikte takririn Hz. Peygamber'in davete yeni başladığı dönemde değil İslâm'ın güç kazandığı andan itibaren delil olduğunun söylenmesi (Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 204), yahut Resûl-i Ekrem'in ilk anda karşı çıkmadığı bir söz veya davranışın yanlışlığı bazı durumlarda kendiliğinden anlaşıldığı için takrire konu olduğu düşünülen söz veya davranışın üzerinden biraz vakit geçmesi gerektiği gibi hususlar takrirle ilgili zaman şartından da bahsedilebileceğini göstermektedir. Takrirle amel edilebilmesi için takrir gerçekleştikten sonra Resûlullah'ın ona aykırı bir açıklama yapmaması gerektiğine de işaret edilmiştir (İbn Hacer, XIII, 325).

Niteliği bakımından sözden çok fiile yakın olan takrir farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Hz. Peygamber döneminde yaşayan müslümanlara ait söz, fiil, ictihad ve fetvalar onaylandığı gibi müslüman olmayanlara ait bazı güzel söz ve davranışların da istisnâî şekilde onaylandığı olmuştur. Bir sahâbî tarafından ortaya konulan bir meseleyle ilgili olarak Resûl-i Ekrem'in "olur", "evet", "beis yoktur" diye cevap verdiği fetvalarını da bir nevi takrir saymak mümkündür. Usûl-i fıkıh eserlerinde esasen geçmiş kişi ve ümmetlere dair hususlar "şer'u men kablenâ" içinde takrir edilen unsurlar genellikle mesel-hikâye formunda görünmekte, bu mesellerin anlatımı sırasında Resûlullah'ın tepki göstermediği bazı hususların onaylandığı söylenmektedir. Onaylanan husus bazan gündelik hayatla ilgili bir şey veya gizlice yapılan bir iş olabilmektedir. Hz. Peygamber bir şeyi sadece susarak onayladığı gibi güler, över, dua ve teşvik ederek, kinayeli lafızlar kullanarak, bizzat işe katılarak da onaylamış, bazı hususlara kendisi hoşlanmadığı halde izin verirken bazı şeyleri bir defaya mahsus veya kişiye özel ola-

rak da onaylamıştır. Takririn delâleti belirlenirken Hz. Peygamber'in takindığı tavır göz önünde bulundurulmuş, onun överek onayladığı bir şeyle hoşlanmadığı halde onayladığı şey arasında fark gözetilmiştir. Ancak Resûl-i Ekrem'in güler tepki vermesi her durumda onay anlamına gelmediğinden onun gülmesini onay sayabilmek için aynı hususla ilgili aksine yorum yapmaya imkân verecek sözlü bir açıklamasının veya karînenin bulunmaması gerekir. Çünkü bir kısım yorumlara göre Resûlullah'ın bazan kabullenmediği, bazan muhatabının cehaletine şaşırdığı durumlarda (İbn Hacer, XIII, 398), bazan da kızgınlıkla yahut siyasî bir amaçla güldüğü bilinmektedir (M. Süleyman el-Eşkar, II, 102).

Onaylanan konuyla ilgili daha önce verilmiş bir hükmün bulunup bulunmamasına göre takririn delâleti değişmektedir. Hakkında hüküm olmayan konulara dair mutlak takrir İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'ye göre o konuda bir sorumluluk ve sakınca bulunmadığını göstermekte (*el-Burhân*, I, 498); Bâcî, Gazzâlî, Seyfeddin el-Âmidî ve İbn Hacer'e göre cevaza (*el-Minhâc*, s. 21; *el-Müstasfâ*, III, 472; *el-İhkâm*, I, 173; II, 308; *Fethu'l-bârî*, XIII, 323, 325); Ebû Ali Hasan b. Şihâb el-Ukberî ve Bedreddin ez-Zerkeşî'ye göre ibâhaya (*Risâle*, s. 59; *el-Bahrü'l-muhtâ*, IV, 201-202) delâlet etmektedir. Öte yandan Cessâs ve Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, takririn delâletini belirlerken takrire konu olan söz veya davranış sahibinin niyetinin dikkate alınması gerektiğini söylemektedir (*el-Udde*, I, 127). Hakkında hüküm bulunan bir konuda vârit olan takrir önceki hükme aykırı değilse onu destekleyen bir delil sayılmakta, önceki hükme aykırı ise söz ve fiil kadar sarîh delâlede sahip olmadığından öncelik söz ve fiile verilmektedir.

Takririn kimleri kapsadığı teâruz açısından önemlidir. Bütün mükellefleri kapsayan bir sığası bulunmadığı için takririn diğer mükelleflere ancak ayrı bir delille şâmil olacağı ileri sürülmekle birlikte takririn sözlü hitap hükmünde sayıldığı ve kişiye özel olduğu ifade edilmedikçe sözlü hitapla belirlenen hükümlerin bütün ümmet için geçerli olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır (Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 201). Takririn yalnızca onaylanan kimseyi kapsadığını söyleyenlere göre yasaklanmış bir eylemi gerçekleştiren kişiye onay verilmesi, onun adına bu eylemin mubah olduğunu göstermekte ve o eylemle ilgili yasak artık bu kişi dışındaki şahıslar hakkında geçerli sayılmakta, diğerlerine göre ise bu

takrir söz konusu yasağı neshetmiş olmaktadır (Gazzâlî, III, 327-328). Genellikle haberlerin kabul veya reddiyle ilgili olarak incelenen takririn muhtevası dinî-dünyevî, ahkâmla ilgili olan-olmayan, şer'î olan-olmayan gibi ayırmalar yapılarak ele alınmış, Hz. Peygamber'in kendisine ulaştırılan bir haber karşısında sükût etmesine bu haberin dinî veya dünyevî muhtevaya sahip oluşuna göre farklı anlamlar yüklenmiştir (Seyfeddin el-Âmidî, II, 39; Bedreddin ez-Zerkeşî, IV, 206; M. Süleyman el-Eşkar, II, 114-116).

Takrirî sünnet birçok usûl-i fıkıh eserinin sünnet, haber, beyan gibi bahislerinde yer almıştır. Özellikle İbn Kayyim el-Cevziye takrirî sünnete dair başka eserlerde bulunmayan çok sayıda örnek zikretmiş, Alâî ise sünnetin diğer kısımlarıyla takririn teâruzunu konusunu müstakil bir başlıkta incelemesiyle dikkat çekmiştir (*İ'lâmü'l-muvakkı'în*, II, 367-370; *Taḥṣilü'l-icmâl*, s. 189-204). Günümüzde konuyu ele alan eserler arasında Muhammed Süleyman el-Eşkar'ın *Ef'âlû'r-Resûl ve delâletühâ 'ale'l-ahkâmi's-şer'iyye* adlı doktora tezi (I-II, Beyrut 1408/1988), Muhammed el-Arûsî Abdülkâdir'in *Ef'âlû'r-Resûl ve delâletühâ 'ale'l-ahkâm* adlı eseri (Cidde 1984, 1991) ve Muhammed Ebû Umş'e'nin *Ef'âlû'r-Resûl ve takrirâtühû ve delâletühâ 'ale'l-ahkâmi's-şer'iyye* adlı çalışması (Mekke 1977) sayılabilir. Halit Özkan, *Takrirî Sünnet ve Sahih-i Buhârî'deki Takrirler* başlıklı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (2000, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "krr" ve "snn" md.leri; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-Azamî), Beyrut 1403/1983, VII, 165-173; Ebû Ali Hasan b. Şihâb el-Ukberî, *Risâle fi usûli'l-fıkh* (nşr. Muvaḥḥab b. Abdullah b. Abdülkâdir), Mekke 1992, s. 59-60; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-'Udde fi usûli'l-fıkh* (nşr. Ahmed b. Ali Seyr el-Mübârekî), Riyad 1414/1993, I, 127-128; Bâcî, *el-Minhâc* (nşr. Abdülmeccid Türkî), Beyrut 1407/1987, s. 21; a.m.f., *İhkâmü'l-fuṣûl fi ahkâmi'l-uşûl* (nşr. Abdülmeccid Türkî), Beyrut 1407/1986, s. 317; Ebû İshak eş-Şirâzî, *Şerhu'l-Lüma'* (nşr. Abdülmeccid Türkî), Beyrut 1988, I, 561; İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî, *el-Burhân fi usûli'l-fıkh* (nşr. Abdülazîm ed-Dîb), Devha 1399, I, 498; Gazzâlî, *el-Müstasfâ* (nşr. Hamza b. Zühayr Hâfız), Cidde 1986, III, 65, 327-328, 472, 473; Fahreddin er-Râzî, *el-Mahşûl* (nşr. Tâhâ Câbir el-Alvânî), Beyrut 1412/1992, IV, 285-286; Seyfeddin el-Âmidî, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm*, Kahire 1387/1968, I, 173-174; II, 39, 308; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr* (nşr. Muhammed el-Mu'tasım-Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1417/1997, III, 287-288; İbn Kayyim el-Cevziye, *İ'lâmü'l-muvakkı'în*, II, 367-370; Alâî, *Taḥṣilü'l-icmâl fi te'ârûzî'l-akvâl ve'l-ef'âl* (nşr. M. İbrâhim Hifnâvî), Kahire 1416/1996, s. 189-204; Bedreddin ez-Zerkeşî, *el-Baḥrû'l-muḥîṭ* (nşr. Ömer Süleyman

el-Eşkar), Kahire 1988, IV, 201-213; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), IV, 431, 432; XIII, 323, 325, 398; Abdurrahman b. Ca'dullah el-Bennânî, *Hâşi-yetü'l-Bennânî 'alâ Şerhi'l-Celâl el-Mahallî*, Kahire 1356/1937, II, 95; Abdülfettâh Ebû Gudde, *et-Tetimme fi's-sünneti'l-takririyye* (Zehebî, *el-Mûkızâ* [nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde] içinde), Halep 1405, s. 97; M. Süleyman el-Eşkar, *Ef'âlû'r-Resûl ve delâletühâ 'ale'l-ahkâmi's-şer'iyye*, Beyrut 1408/1988, II, 102, 114-116, 129-130.

HALİT ÖZKAN

TAKRİR

(تقرير)

Osmanlı diplomasisinde kullanılan bir belge türü.

Arapça **karâr** kökünden türeyen **takrîr** sözlükte "yerleştirmek, kararlaştırmak" anlamına gelir. Diplomasi terimi olarak bir işi veya konuyu yazılı şekilde ilgili mercilere bildiren belge türünü ifade eder. Son devir kitâbet kurallarına dair bir eserde takrir "bir memuriyet, bir rütbe ve maaş verilmesine, kalem ve daire teşkiline dair resmî daire âmirlerince elkâbsız olarak tezkire gibi yazılan ve mühürlenilen belge" şeklinde açıklanır (Mehmed Tefvik, s. 424). Takrirlerin ilk rûknü davet formülü olup diğer belgelerde olduğu gibi çok defa "hü-

ve" ifadesidir ve belgenin en üst kısmına yazılır. Bundan sonra elkâb kullanılmadan doğrudan konuya girilir. Nâdire, "Takrir-i kullarıdır ki" şeklinde bir hitap ifadesiyle başladığı olur. Nakil rûknü meselenin etrafına ortaya konulduğu bölümdür. Burada meselenin ne olduğu, sebepleri, eskiden beri süregelen uygulaması, bununla ilgili bir ferman veya hatt-ı hümayun varsa hangi padişah zamanında verildiği vb. belirtilir; sonunda takririn gönderildiği merciin konu hakkındaki kararının istendiği kısım yer alır. Takririn sunulduğu kişiye göre bitiş cümlesi farklılık gösterir. Padişaha sunulan takrirlerde, "(Bâki) emr ü ferman ... padişahım hazretlerindir" diye sona ererken sadrazama veya diğer yüksek seviyeli devlet erkânına gönderilen takrirler, "Emr ü ferman ... veliyyü'l-emrindir"; "men lehül-emrindir" ifadeleriyle biter. Şifahî olarak verilip yazılı hale getirilen takrirlerle yabancı misyon temsilcilerince verilen takrirlerin tercümesinde kimin takriri olduğu başında açıkça bildirildiği gibi aynı hizada tarihi de kaydedilir. XIX. yüzyıla kadar takrirlerde imza, mühür ve tarih bulunmaz; nâdir olarak alt bölümde "bende" ifadesi yer alır. XIX. yüzyıl başlarında sadece takrir sahibinin mühür basılırken daha sonra makam adı da yazılmaya başlanmıştır.

Son devir münşeat mecmualarında takrirler birkaç gruba ayrılarak incelenmiş, bunlardan devlet dairelerinin âmirleri tarafından Bâbîâlî'ye sunulan takrirlerle ilk sırada yer verilmiştir. Bu takrirlerde elkâb ve imza bulunmaz, sadece memuriyet unvanı yazılır, altı şahsî mühürle mühürlenirdi. Merkez daireleri müdürlerince yazılan takrirlerde ise kendilerine ait mühür kullanılırdı. Ayrıca Dîvân-ı Muhâsebât'ın, sefâretlerin, Meşrutiyet sonrasında mebusların herhangi bir mesele hakkındaki meclise sundukları yazılar, gayri müslim cemaatlerce Osmanlı resmî makamlarına verilen yazılar da takrir türü içerisinde değerlendirilmiştir. Takrirler için genellikle İstanbulî kâğıt kullanılır ve kâğıdın yuvarıktan dörtte birlik kısmı boş bırakılarak yazıya başlanırdı. Takrirler her zaman sunuldukları makamlarca neticeye bağlanmaz, bazan bir üst makama gönderilirdi. Meselâ sadrazama sunulmuş bir takrir hakkında padişahın görüş ve emrinin alınması gerektiğinde ayrı bir telhise ihtiyaç duyulmayıp takrir bir derkenar ilâvesiyle padişaha doğrudan doğruya takdim edildiğine dair pek çok örnek bulunmaktadır. Bu durumda bazan kimin takriri olduğu, bazan da hangi konuyla ilgili bulun-

Sadrazam takrir ve üzerinde III. Osman'ın hatt-ı hümayunu (BA, A.AMD, Dosya nr. 12/20)

